

Охорона праці в цукровій галузі

В.З. Шишков, завідувач кафедри охорони праці Інституту післядипломної освіти НУХТ,

Я.В. Нирко, старший викладач кафедри охорони праці Інституту післядипломної освіти НУХТ, радник з охорони праці, пожежної безпеки та безпеки руху НАЦУ «Укрцукор»,

А.В. Шишков, старший викладач кафедри охорони праці Інституту післядипломної освіти НУХТ

В 2014 році на підприємствах організаціях бурякоцукрового комплексу здійснювались певні заходи спрямовані на поліпшення стану охорони праці, пожежної безпеки та безпеки дорожнього руху.

Працівниками Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор» надавалась інформаційна, практична, методична допомога керівникам підприємств і спеціалістам з охорони праці, пожежної безпеки, безпеки дорожнього руху і керівникам робіт в опрацюванні нормативно-правових актів з охорони праці, пожежної безпеки, техногенної безпеки та безпеки руху, під час проведення науково-технічної конференції цукровиків України, Загальних зборах, семінару з головними інженерами і головними спеціалістами, навчання в Інституті післядипломної освіти Національного університету харчових технологій, надання консультацій по телефону та особливо в ході технічної перевірки цукрових заводів з метою визначення претендентів на виробництво цукру в сезон переробки цукрових буряків урожаю 2014 року.

В 2014 році в цукровій галузі сталося 4 нещасних випадки із смертельними наслідками, в яких загинуло 4 працівників проти 6 в 2013 році.

Вид події, що призвела до нещасного випадку:

- дія рухомих і таких, що обертаються деталей обладнання, машин і механізмів - 1;

- падіння потерпілого з висоти- 1;

- утеплення - 1;

- дорожньо-транспортна пригода на дорогах (шляхах) загального користування - 1.

Причини настання нещасного випадку

Організаційні:

- порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, устаткування,

- машин, механізмів тощо - 1

- порушення трудової і виробничої дисципліни - 1

- невиконання вимог інструкції з охорони праці - 2

- незадовільна організація виконання робіт, недоліки в навчанні безпечних

- прийомів праці - 3

- порушення правил безпеки руху-1

Якщо розглядати нещасний випадок як одиничну подію в її тимчасовому прояві, то він дійсно має випадковий характер, його не можна передбачити. Однак якщо подивитися на нього у зв'язку з іншими випадками з позиції певної спільності, однорідного масиву подій, які передували травмонебезпечному аварійному інциденту або нещасному випадку, то може бути встановлена певна закономірність обставин, дій і подій, що призвели до негативних наслідків. Інакше кажучи, сам факт нещасного випадку як випадкової події за часом, як правило, є за своєю природою далеко не випадковим, а цілком закономірним наслідком попере-

дніх взаємно- або причинно зумовлених подій, які можна з певним ступенем вірогідності не передбачати, але прогнозувати.

Сьогодні однозначно визнано, що абсолютно безпечних виробництв не існує, завжди є наявним певний ризик травмування, який іде від самої людини, від її неправильних (небезпечних) дій, а також від різних джерел, що мають певний енергетичний потенціал. При цьому чим більше енергетична потужність джерела, тим небезпечнішим воно буде для людей, які його оточують, або взаємодіють з ним. З іншого боку, дослідження обставин і причин нещасних випадків свідчить, що в більшості з них наявний так званий людський фактор, що проявляється у здійсненні персоналом неправильних, помилкових, навмисних або ненавмисних небезпечних дій, чи проявів небезпечної бездіяльності, кожна з яких може завершитися, але на щастя, не завершується нещасним випадком.

Разом з тим наявність небезпечного виробничого фактора або здійснення працюючим небезпечної дії (порушення встановлених регламентів) самі собою можуть і не призвести до травми. Якщо ж такі порушення набувають систематичного характеру в умовах об'єктивно існуючої небезпеки то за законами статистики вони в певний непередбачений момент з травмонебезпечної ситуації можуть перерости в травмонебезпечну подію.

№	Найменування підприємства	Дата скоєння нещасного випадку, ДТП
1	ТОВ «Панда» Селищанський цукровий завод, Черкаська область	14.10.2014 р.
2	ТОВ «Торговий дім» Шепетівський цукор», Хмельницька область	28.10.2014 р.
3	ВАТ «Червонський цукровик», Житомирська область	13.11.2014р.
4	ТОВ «Новооржицький цукровий завод», Полтавська область	10.12.2014 р., ДТП

ОХОРОНА ПРАЦІ

У переважній більшості інших нещасних випадків, які забрали людські життя або спричинили інвалідність потерпілих на виробництві, мають місце:

- необережні або недбалі дії (не лише потерпілого, але й опосередковано або безпосередньо пов'язаних з цим людей: через продукцію, що випускається ними, або через виконання певних дій, що завдають шкоди людині);

неправильне мислення, що призводить до банальних помилок.

Офіційна статистика стану виробничого травматизму в цукровій галузі свідчить про падіння виробничого травматизму як загального, так і зі смертельним наслідком.

Так, загальний травматизм у 2014 році зменшився порівняно з 2013 роком у 2,5 рази, а зі смертельними наслідками майже в 1,5 рази. Констатуючи дані про падіння виробничого травматизму на підприємствах галузі спостерігається, що на більшості підприємств проводиться робота створення безпечних і нешкідливих умов праці для працівників, функціонує система управління охорони праці, здійснюється навчання і перевірка знань працівників з питань охорони праці, велася підготовка виробничих, побутових приміщень, обладнання та устаткування до сезону цукроваріння. На підприємствах розроблені інструкції з охорони праці по професіях та видах робіт, проте на окремих заводах частина інструкцій не відповідає вимогам Положення про розробку інструкцій з охорони праці, інструкції не завжди переглядаються відповідно до встановлених термінів. На недостатньому рівні вирішуються питання забезпечення працівників підприємств спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту. Аналіз причин виникнення нещасних випадків на виробництві за останні роки показує, що 11 відсотків виробничого травматизму мають технічний характер. Зокрема це незадовільний

технічний стан основних виробничих фондів, споруд, конструкцій, обладнання, машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів та інженерних мереж. їх значна зношеність у наслідок закінчення нормативного строку експлуатації. Капітальний, поточний ремонт проводиться нерегулярно, у наслідок чого зростає спрацьованість цих об'єктів, ступень їх небезпеки та ймовірність виникнення нещасних випадків, аварійних і надзвичайних ситуацій технічного характеру. А витрати на аварійні відбудови та соціальний захист потерпілих у два-три рази перевищують розрахункові витрати на проведення зазначених ремонтів.

Відповідно до статистичних даних спрацьовування зазначених об'єктів у цукровій галузі становить 65-85 відсотків і мають тенденцію до зростання, у той же час змушені констатувати, що приділяється неналежна увага питанню недосконалості законодавства у сфері забезпечення експлуатації основних виробничих фондів. І таких не урегульованих на законодавчому рівні питань дуже багато, фінансово-економічна криза негативно вплинула не лише на динаміку виробництва, але і на погіршення фінансового стану підприємств, що призвела до згортання фінансування та здійснення запобіжних заходів з охорони праці, погіршення стану безпеки, гігієни праці та промислової безпеки, а також до розбалансування Державного управління охорони праці.

Наступна проблема - це недостатнє фінансування забезпечення заходів з охорони праці та відсутність цільових коштів на охорону праці.

На підприємстві повинні рахуватися з фактором, що підвищення рівня безпеки - процес довгостроковий і потребує постійної роботи в цьому напрямку.

Необхідно спрямувати зусилля на розуміння важливості оцінки ризиків травмування, управління ризиками і контроль за дотриманням вимог безпеки. Голо-

вна мета - підвищення рівня безпеки працюючих, а для цього насамперед потрібно передбачити включення конкретних заходів з питань охорони праці в плани розвитку підприємств галузі, такі як:

- впровадження на підприємствах цукрової галузі безпечної техніки і технологій ефективних технічних засобів охорони праці;

- організацію навчання підвищення кваліфікації та перевірки знань з питань охорони праці, керівних працівників і спеціалістів, представників профспілок підприємств;

- сприянні у створенні належної бази нормативно-правових актів з охорони праці, пожежної безпеки та безпеки дорожнього руху на підприємствах, забезпечення їх навчальною і методичною літературою та засобами начної агітації з охорони праці та здоров'я, впровадження систем автоматизованого навчання і перевірки знань з охорони праці, поширення засобів програмного забезпечення, санітарно-просвітницької роботи з питань охорони праці, пожежної безпеки серед працівників підприємств;

- надання підприємством кваліфікованої медичної, інформаційної та іншої допомоги у заповненні або вдосконаленні системи управління охороною праці;

- вивчення узагальнення поширення досвіду роботи в галузі охорони праці та здоров'я кращих підприємств, установ і організацій;

- забезпечення працівників засобами колективного та індивідуального захисту відповідно дотипових галузевих правил і норм.

~~Відповідно до статистичних даних спрацьовування зазначених об'єктів у цукровій галузі становить 65-85 відсотків і мають тенденцію до зростання, у той же час змушені констатувати, що приділяється неналежна увага питанню недосконалості законодавства у сфері забезпечення експлуатації основних виробничих фондів. І таких не урегульованих на законодавчому рівні питань дуже багато, фінансово-економічна криза негативно вплинула не лише на динаміку виробництва, але і на погіршення фінансового стану підприємств, що призвела до згортання фінансування та здійснення запобіжних заходів з охорони праці, погіршення стану безпеки, гігієни праці та промислової безпеки, а також до розбалансування Державного управління охорони праці.~~

Побудова сучасної та перспективної, в частині її подальшої реалізації в наступні роки і навіть десятиліття, системи безпеки і гігієни праці у цукровій галузі можливо лише на основі використання методології оцінки та управління ризиками.

Жорсткий контроль за станом промислової безпеки на виробництві і на сам перед на об'єктах підвищеної небезпеки, повинен щоденно забезпечувати роботодавець, а не чекати поки державними органами будуть вжиті певні примусові заходи. Адже саме на нього-роботодавця Законом України «Про охорону праці» згідно ст.13 чітко прописані обов'язки роботодавця (керівника підприємства). Роботодавець зобов'язаний:

- створити на робочих місцях у кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці. З цією метою роботодавець забезпечує функціонування системи управління охороною праці, здійснюючи низку передбачених законом заходів;

- впроваджувати прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці тощо;

- створити службу охорони праці та відповідні служби і призначити посадових осіб, які забезпечують розв'язання конкретних задач охорони праці, затверджує інструкції про їх обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій, а також контролює їх додержання;

- забезпечити проведення всіх передбачених видів навчання з питань охорони праці (первинне, повторне, спеціальне, по запланованому, всіх видів інструктажів та стажування тощо);

- розробляти за участю сторін колективного договору і реалізувати комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці;

- забезпечувати виконання необхідних профілактичних заходів відповідно до обставин, що змінюються;

- забезпечувати усунення причин, що призводять до нещасних випадків та професійних захворювань, натомість здійснення профілактичних заходів, визначених комісіями за підсумками розслідування цих причин;

- забезпечувати належне утримання будівель і споруд інженерних мереж, виробничого обладнання та устаткування, моніторинг їх технічного стану;

- розробляти і затверджувати положення, інструкції, інші акти з охорони праці, що діють у межах підприємства (далі - акти підприємства), та встановлюють порядок виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці, забезпечувати безоплатно працівників нормативно-правовими актами та актами підприємства з охорони праці;

- організовувати проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, оцінку технічного стану виробничого обладнання та устаткування, атестацій робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці в порядку і строки, що визначаються законодавством, та за їх підсумками вживати заходи з усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів;

- організовувати пропаганду безпечних методів праці та співробітництво з працівниками у галузі охорони праці;

- здійснювати контроль за додержанням працівником технологічних процесів, правил поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, відповідно до вимог з охорони праці;

- забезпечити проведення за кошти підприємства медичних оглядів працівників під час прийняття на роботу (попередній медичний огляд) та протягом трудо-

ОХОРОНА ПРАЦІ

вої діяльності (періодичні медичні огляди) відповідно до вимог «Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 21 травня 2007 року № 246, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23 липня 2007 року за №846/14113;

- забезпечити безпечні і нешкідливі умови праці відповідно до «Загальних вимог за безпечення роботодавцями охорони праці працівників», затверджених наказом МНС України від 25 січня 2012 року № 67, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 14 лютого 2012 року за № 226/20539(НПАОП 0.00-7.11-12);

- забезпечити проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи технологій, продукції та сировини відповідно до вимог Порядку проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я від 09 жовтня 2000 року № 247, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 січня 2001 року за №4/5195;

- організовувати розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій відповідно до Порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1232;

- забезпечити проведення гігієнічної регламентації та державної реєстрації небезпечних факторів відповідно до вимог Положення про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1995 року № 420, і Порядку оплати робіт із проведення гігієнічної регламентації та державної реєстрації небезпечних факторів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1995 року № 420.

Згідно зі ст. 5 Закону Укра-

ОХОРОНА ПРАЦІ

їни «Про охорону праці» роботодавець, наймаючи працівника на роботу, повинен поінформувати його під розписку про умови праці, про наявність на робочому місці ще не усунутих небезпечних і шкідливих виробничих факторів, можливі наслідки їх впливу на здоров'я, а також про права працівника на пільги та компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору. Доречно зазначити, що вказана вимога поширюється на всі випадки найманого працівника за будь-яким видом і формою трудового договору.

Працівникові не можна пропонувати роботу, яка, відповідно до медичного висновку, протипоказана йому за станом здоров'я. До виконання робіт підвищеної небезпеки і таких, що потребують професійного добору, допускаються особи, які мають належний висновок психофізіологічної експертизи.

Оскільки основними причинами травматизму є організаційні, то найважливішого значення в зниженні травматизму набуває навчання персоналу з питань забезпечення промислової безпеки і охорони праці. За даними зарубіжних досліджень ефективність вкладення коштів на навчання по цьому напрямку дає десятикратний дохід. Проведення висококваліфікованого навчання з охорони праці в спеціалізованих навчальних закладах посадових осіб і фахівців підприємств дає можливість розвернути кваліфіковане навчання персоналу на підприємстві, у тому числі і спеціального.

Отже, у розділі 6 Типового положення визначено порядок проведення інструктажів з питань охорони праці. За характером і часом проведення інструктажі поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий. Вступний інструктаж проводиться спеціалістом служби охорони праці або іншим фахівцем відповідно до наказу (розпорядження) по підприємству. Програма та тривалість

інструктажу затверджуються керівником підприємства.

Первинний, повторний, позаплановий та цільовий інструктажі проводить безпосередній керівник робіт (начальник структурного підрозділу, майстер) або фізична особа, яка використовує найману працю. Процедура та порядок проведення інструктажів працівників передбачають внесення відповідного запису до журналів реєстрації всіх видів інструктажів на робочому місці.

Сказане свідчить про те, що законодавством України відповідальність за організацію проведення інструктажів, навчання та перевірки знань працівників з питань охорони праці покладається саме на роботодавця.

Абсолютно вочевидь, що негативно позначаються на формуванні колективної позиції по відношенню до правил безпеки традиційно нудні форми проведення навчання і інструктажів. При цьому зрозуміле пасивне відношення працюючих до інструктажів. Форма подачі матеріалу або формальне проведення інструктажів знецінюють його і автоматично переносяться персоналом на їх ставлення до охорони праці, створюють психологічні бар'єри дотримання правил і інструкцій, збільшуючи вірогідність виникнення травмонебезпечних ситуацій. Раціоналізація навчання з питань охорони праці, у тому числі на робочих місцях, удосконалення форм пропаганди правил і інструкцій з безпеки на виробництві не лише сприяють опануванню професійної майстерності, але і формують позитивний настрій на дотримання заходів безпеки.

У питаннях збереження трудового потенціалу в сучасних умовах особливого значення набувають питання професійної підготовки кадрів. Є підприємства цукрової галузі де практично втрачено практику підготовки працівників робочих професій, напрацьовану раніше. І як результат, застосування праці не підготовлених робітників призводить до невиправданих витрат

працездатної категорії людей.

Обов'язковість проходження навчання з питань охорони праці працівниками під час прийняття на роботу і в процесі роботи передбачена ст. 18 Закону «Про охорону праці», згідно вимогами якої навчання працівників з питань охорони праці, з наданням першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки у разі виникнення аварії здійснюється за рахунок роботодавця.

Організація проведення такого навчання визначена Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці затвердженим наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. №15 (далі - Типове положення).

Порядок навчання та перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві визначено у розділі 3 Типового положення. Перевірка знань працівників з питань охорони праці здійснюється комісією з перевірки знань з питань охорони праці підприємства, склад якої затверджується наказом керівника.

Отже, основний висновок буде таким: там, де є небезпечні виробничі фактори й порушення правил безпеки, завжди присутня імовірність нещасного випадку. Чим не безпечнішими є умови праці і чим частіше порушуються установлені регламенти, тим вище ризик і ступінь тяжкості травм.

Тобто нещасні випадки є випадковими за часом прояву, але закономірно пов'язаними з умовами праці (виробничим ризиком) і дотриманням (або порушенням) працюючими заходів безпеки. Вони не можуть бути передбачені, але можуть бути спрогнозовані з певною ймовірністю на основі статистичних законів.

Звідси випливає можливість і необхідність прогнозувати на основі статистичних залежностей частоту й періодичність небезпечних ситуацій і небезпечних подій, а також планувати заходи щодо поліпшення умов праці і зменшення кількості порушень.